

Przewłaszczenie jako zabezpieczenie wierzytelności bankowych

Katarzyna Smolny*

Streszczenie: *Celem* artykułu jest prezentacja instytucji przeniesienia prawa własności rzeczy z zachowaniem posiadania tej rzeczy przez dotychczasowego właściciela. Atrakcyjność tej instytucji jako zabezpieczenia wierzytelności banku centralizuje się wokół większej skuteczności egzekucji niż w przypadku zastawu czy hipoteki. Zastaw i hipoteka bowiem są jedynie prawem ograniczonym. Wykorzystując jako zabezpieczenie prawo własności, umowa przewłaszczenia tworzy niezwykle silną pozycję wierzyciela w stosunku do dłużnika i osób trzecich. Efektywny sposób egzekucji, z pierwszeństwem wobec pozostałych wierzycieli dłużnika, możliwość pozostawienia przedmiotu zabezpieczenia w faktycznym władztwie dłużnika, uwiarygodniające spłatę wierzytelności są potencjalnymi zaletami tej instytucji.

Metodologia badania – Artykuł prezentuje obserwacje sposobów wykorzystania tej instytucji w praktyce wraz z obserwacją regulacji wewnętrznych banków, które w praktyce wypaczają sens tego zabezpieczenia, a co za tym idzie, drastycznie zwiększają ryzyko braku zabezpieczenia wierzytelności bankowych.

Wynikiem prowadzonych obserwacji są wnioski racjonalizacji instytucji przewłaszczenia w regulacjach wewnętrznych banków w celu uszczelnienia systemu zabezpieczeń wierzytelności bankowych.

Słowa kluczowe: bank, zabezpieczenie, prawo własności

Wprowadzenie

Przewłaszczenie na zabezpieczenie polega na przeniesieniu prawa własności z dłużnika na wierzyciela. Do umowy przewłaszczenia nawiązuje prawo bankowe¹ w art. 101, który dopuszcza zabezpieczenie w postaci przeniesienia na bank prawa własności rzeczy ruchomej lub papierów wartościowych przez dłużnika lub nawet osobę trzecią. W praktyce bankowej przewłaszczenie na zabezpieczenie wierzytelności ma szczególne znaczenie. Umowa przewłaszczenia stosowana jest jako zabezpieczenie spłaty pożyczek i kredytów i ma na celu zabezpieczenie ryzyka kredytowego, związanego z bankructwem klienta czy utratą przez niego płynności finansowej. Zabezpieczenie ryzyka kredytowego przez banki wymaga działań już na etapie zawierania stosunku kredytowego, a czasem nawet jeszcze przed zawarciem umowy. Atrakcyjność przewłaszczenia na zabezpieczenie koncentruje się wokół większej skuteczności egzekucji niż w przypadku zastawu czy hipoteki. Wykorzystując jako formę zabezpieczenia prawo własności, umowa przewłaszczenia tworzy

* dr Katarzyna Smolny, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław, e-mail: katarzyna.smolny@ue.wroc.pl.

¹ <http://szulikowski.blog.onet.pl/2012/07/25/abc-prawa-nieruchomosci-jako-przedmiot-przewlaszczenia-na-zabezpieczenie-2>.

niezwykle silną pozycję wierzyciela w stosunku do dłużnika i osób trzecich. Efektywny sposób egzekucji, z pierwszeństwem wobec pozostałych wierzycieli dłużnika, możliwość pozostawienia przedmiotu zabezpieczenia w faktycznym władztwie dłużnika, uwiarygodniające spłatę wierzytelności są niewątpliwymi zaletami tej instytucji i czynią ją atrakcyjną dla każdej ze stron stosunku kredytowego (Borgosz 2009). Przewłaszczenie, podobnie jak zastaw rejestrowy, pozwala dłużnikowi na zachowanie tzw. własności ekonomicznej przedmiotu zabezpieczenia, co ma niebagatelne znaczenie, zwłaszcza gdy przewłaszczony przedmiot jest wykorzystywany do prowadzenia działalności gospodarczej, jak również gdy zabezpieczenie jest ustanawiane długoterminowo (Koleśnik, Rówieński 2008: 96). Jednak, jak zwykle: „diabeł tkwi w szczegółach”, paradoksalnie zabezpieczenie o teoretycznie najsilniejszej mocy wcale takim nie jest. Obserwując realizację uprawnień banków z tytułu zabezpieczeń w postaci przewłaszczenia okazuje się, iż zabezpieczenia te mają niską jakość i nie pozwalają na odzyskanie zainwestowanych środków.

1. Regulacja ustawowa przewłaszczenia jako zabezpieczenia wierzytelności bankowych

Artykuł 101 prawa bankowego od 1997 roku określa miejsce umowy przewłaszczenia w polskim ustawodawstwie jako zabezpieczenia wierzytelności bankowych, sankcjonując niejako wcześniejszą praktykę. Poprzednio umowa ta miała charakter pozaustawowy i była przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego. Już w 1948 roku Sąd Najwyższy w uchwale, która została wpisana do księgi zasad prawnych napisał, że: „Zabezpieczenie wierzytelności przez przeniesienie na wierzyciela prawa własności rzeczy ruchomej z równoczesnym ustanowieniem zobowiązania wierzyciela do korzystania z prawa własności tylko w granicach umowy stron jest dopuszczalne”² (Gołaczyński 1998: 36). Dopuszczalność umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie jako forma zabezpieczenia wierzytelności została potwierdzona także w 1995 roku w orzeczeniu Sądu Najwyższego, który jako podstawę jej stosowania podał po prostu zasadę swobody umów³. Także później Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 24 października 2001 roku⁴, ustalił: „zgodnie z przepisem art. 101 ust. 1 Prawa bankowego z 1997 r., zabezpieczenie wierzytelności banku może być dokonane w drodze przeniesienia na bank przez dłużnika do czasu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją, prawa własności rzeczy ruchomej lub papierów wartościowych. Regulacja ta nie miała swojego odpowiednika w Prawie bankowym z 1989 r. i przewidziana została w celu umożliwienia bankom korzystania także z tego sposobu zabezpieczenia rzeczowego własnych należności. Do czasu wejścia w życie przepisów Prawa bankowego z 1997 r. przewłaszczenie rzeczy ruchomych dla zabezpieczenia wierzytelności bankowych

² Uchw. całej Izby Cywilnej z 10.5.1948 r., CPrez 18/48, OSN 1948, nr 3, poz. 58.

³ Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1995 r., I CR 7/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 183.

⁴ Sygn. III CZP 58/01.

było bowiem nierzadko stosowane w praktyce bankowej⁵. Pojawiały się nawet odpowiednie wzorce umów i regulacje regulaminowe banków w tym zakresie. Umowy przewłaszczenia rzeczy ruchomych w celu zabezpieczenia zawierano także z osobami trzecimi, aczkolwiek – z różnych powodów – preferowano przewłaszczenie ustanowione przez dłużników bankowych (zwłaszcza kredytobiorców)” (Za: Borgosz 2009). Mimo że przewłaszczenie było praktykowane zanim zostało wprowadzone do regulacji prawa bankowego, status tej instytucji budził wiele kontrowersji i sporów prawnych (Zoll 1999: 80).

W kontekście art. 101 ust. 1 Prawa bankowego podkreślić też należy, że przepis ten nie może być uważany za wyczerpujące uregulowanie instytucji przewłaszczenia na zabezpieczenie. Warto pamiętać przede wszystkim o regulacjach prawa cywilnego i o szczególnych przepisach wewnętrznych banków dotyczących zabezpieczenia wierzytelności bankowych. Jak wyjaśniał Sąd Najwyższy w przywołanym już orzeczeniu w sprawie sygn. III CZP 58/01: „W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie podkreślano jeszcze przed wejściem w życie art. 101 Pr. bank. z 1997 r., że umowa o przewłaszczenie ruchomości na zabezpieczenie znajduje swoje oparcie w zasadzie swobody umów”⁶.

Umowa przewłaszczenia była też objęta regulacjami Generalnego Inspektoratu Nadzoru Bankowego, który określił zasady polityki banku dotyczące zabezpieczeń⁷. Według tej regulacji wewnętrzne zasady polityki banku powinny obejmować kilka aspektów zabezpieczania kredytów i dokumentacji zabezpieczeń. „Przede wszystkim, bank powinien dokładnie upewnić się, iż:

- zabezpieczenie proponowane przez kredytobiorcę faktycznie istnieje,
- przedmiot zabezpieczenia podlega jedynie takim obciążeniom (jeśli w ogóle jest obciążony prawami na rzecz osób trzecich), o istnieniu których bank wie i które uwzględnił przy wycenie wartości zabezpieczenia,
- interes finansowy banku chroniony jest ubezpieczeniem przedmiotu zabezpieczenia od skutków zdarzeń losowych”⁸. Analogiczne zapisy znalazły się w przepisach wewnętrznych banków w postaci regulaminów zabezpieczeń lub instrukcji zabezpieczeń wierzytelności bankowych. Regulacje te zwracają uwagę na rozmiary ryzyka związane z zabezpieczeniem w drodze umowy przewłaszczenia. Ryzyko to jest związane z brakiem przedmiotu przewłaszczenia lub z wadliwym przedmiotem przewłaszczenia oraz z ryzykiem wyzbycia się przedmiotu przewłaszczenia. To ostatnie ryzyko jest szczególnie istotne w przypadku rzeczy określonych co do gatunku lub/i rzeczy, na których przewłaszczenie zostało ustanowione pod warunkiem zawieszającym.

⁵ Uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 1993 r., III CZP 54/93, OSNC 1993, nr 12, poz. 219.

⁶ Por. uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 1993 r., III CZP 54/93 i wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1995 r., I CR 7/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 183.

⁷ PORTFEL KREDYTOWY JAKOŚĆ AKTYWÓW PORTFEL KREDYTOWY RYZYKO I ZARZĄDZANIE Narodowy Bank Polski Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego Podręcznik inspekcji na miejscu. Kwiecień 2007, http://bs.net.pl/upload/File/pdf3/3_a_portfel_kredytowy_ryzyko_i_zarzadzanie.pdf, s. 24–26.

⁸ PORTFEL KREDYTOWY JAKOŚĆ AKTYWÓW PORTFEL KREDYTOWY RYZYKO I ZARZĄDZANIE Narodowy Bank Polski Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego Podręcznik inspekcji na miejscu. Kwiecień 2007, http://bs.net.pl/upload/File/pdf3/3_a_portfel_kredytowy_ryzyko_i_zarzadzanie.pdf, s. 24.

Przewłaszczenie na zabezpieczenie rzeczy oznaczonych co do gatunku pod warunkiem zawieszającym zapewnia wierzycielowi pewne korzyści, mianowicie przyznanie mu większych uprawnień niż w przypadku innych rodzajów zabezpieczenia. Korzyści wynikające z przewłaszczenia łatwo zauważyć przyrównując je do zwykłego zastawu. Umowa przewłaszczenia obniża ryzyko wierzyciela, ale również ogranicza koszty zabezpieczania wiarygodności. Patrząc od strony dłużnika przewłaszczenie jest korzystne również dla niego, głównie ze względu na to, iż rzecz stanowiąca zabezpieczenie pozostaje w jego rękach i może on z niej korzystać. Podobnie wygląda przewłaszczenie pod warunkiem zawieszającym rzeczy określonych co do tożsamości – np. samochodów lub maszyn i urządzeń.

Obecnie zgodnie z art. 93 ust. 1 prawa bankowego bank może zabezpieczyć swoje wiarygodności we wszelkich formach. Umowa kredytowa powinna wyliczyć poszczególne rodzaje zabezpieczeń, stwierdzać, że zostały one ustanowione lub, że ich ustanowienie jest warunkiem koniecznym do uruchomienia kredytu. Dla ustanowienia zabezpieczeń z reguły jest konieczne dokonanie dodatkowych czynności prawnych (Niezbecka i in. 2000: 37). Szczególnie dotyczy to przewłaszczenia i innych zabezpieczeń, gdzie przedmiot zabezpieczenia pozostaje w rękach zbywcy (przewłaszczającego), ponieważ powstaje problem ochrony interesów wierzyciela, a takie sytuacje występują najczęściej.

Umowa przewłaszczenia jest umową zobowiązującą o podwójnym skutku obligacyjno-rzeczowym. Do rzeczy oznaczonych rodzajowo stosuje się art. 155 kodeksu cywilnego, który uzależnia skutek rozporządzający takiej umowy od przeniesienia posiadania, które nastąpi w sposób określony w art. 349 kc. Kodeks cywilny (art. 348–351) określa przeniesienie posiadania własności rzeczy oznaczonych co do gatunku. Najczęściej wykorzystuje się model opisany 349 art. kc., tzw. *constitutum possessorium* (Borgosz 2009).

Wynika to z faktu, iż cechą konstytutywną umowy przewłaszczenia jest pozostawienie jej przedmiotu we władztwie dłużnika. Tu, tak jak w przypadku umowy rzeczy oznaczonych co do tożsamości, podstawą stosunku prawnego jest użyczenie rzeczy. W przypadku rzeczy oznaczonych co do gatunku nie ma wymogu wydania rzeczy, ze względu na fakt, iż owa rzecz znajduje się już we władaniu przyszłego posiadacza zależnego (*constitutum possessorium*) (Borgosz 2009).

W art. 348, zdaniu 2 k.c. przeniesienie własności rzeczy oznaczonych co do gatunku może nastąpić poprzez wydanie dokumentów umożliwiających rozporządzanie rzeczą, ale również poprzez wydanie środków, które dają władztwo nad rzeczą. np. klucze do pomieszczenia⁹.

2. Elementy umowy przewłaszczenia

Przewłaszczenie może dotyczyć zarówno rzeczy oznaczonych, co do tożsamości, jak i rzeczy oznaczonych co do gatunku. Jednak w przypadku, gdy przeniesiona została własność

⁹ www.kancelaria-prawnicza-torun.pl/przedmiot-przewłaszczenia-na-zabezpieczenie-część-i-rzeczy-ruchome.

rzeczy określonej co do gatunku lub zbioru rzeczy, dłużnik lub osoba trzecia obowiązani są wyodrębnić i oznaczyć rzecz lub zbiór rzeczy oraz – jeżeli umowa nie stanowi inaczej – prowadzić ewidencję zmian w zakresie przedmiotu przewłaszczenia.

W praktyce bankowej przedmiotem umowy przewłaszczenia na zabezpieczenia są rzeczy ruchome, a szczegółowo regulują to zabezpieczenie instrukcje oraz regulaminy wewnętrzne banków. Niektóre banki dopuszczają do zabezpieczenia jedynie rzeczy oznaczone co do tożsamości, inne także oznaczone co do gatunku, a jeszcze inne ze zmiennym składem.

W przypadku przewłaszczenia, tak samo jak w przypadku zastawu rejestrowego i hipoteki, kredytobiorca cały czas korzysta z prawa własności do rzeczy obciążonej tymi ograniczonymi prawami rzeczowymi. Gdy rzecz obciążona, określona co do tożsamości, będzie znajdowała się u kredytobiorcy lub u osoby trzeciej, należy zobowiązać posiadacza do jej oznaczenia jako przedmiotu¹⁰ zastawu (bądź przewłaszczenia) na rzecz banku, aby zapobiec przede wszystkim jej zbyciu lub obciążeniu prawami na rzecz innych osób. W przypadku ustanowienia przewłaszczenia na pojeździe mechanicznym podlegającym rejestracji, przewłaszczenie powinno być odnotowane w dowodzie rejestracyjnym pojazdu. Takie przepisy obejmowały także regulacje wewnętrzne banków.

Takie postępowanie dotyczy także szerzej rozumianych rzeczy określonych co do tożsamości. Jeżeli istnieje sposób ewidencjonowania takich przedmiotów „konieczne jest i powinno być zawsze przez wierzyciela przestrzegane” (Niezbecka i in. 2000: 389) ujawnianie zawartej umowy przewłaszczenia i wpisanie wierzyciela jako właściciela rzeczy. Tylko wówczas zachowany jest sens i atrakcyjność tego zabezpieczenia dla wierzyciela. Innym sposobem ujawnienia umowy przewłaszczenia jest trwale oznakowanie maszyn lub urządzeń, które stanowią zabezpieczenie wierzytelności banku, a pozostają w posiadaniu dłużnika (Niezbecka i in. 2000: 389). Jest to bardzo ważne w świetle art. 341 k.c. – czyli domniemania zgodności posiadania ze stanem prawnym, a także w świetle art. 169§1 k.c. – czyli ochrony nabywcy rzeczy ruchomej działającego w dobrej wierze (Tracz, Zoll 1996).

Bardzo często wewnętrzne regulacje banków dotyczące prawnych form zabezpieczenia wierzytelności mówią o konieczności zdeponowania w banku kart pojazdów, których prawo własności przeszło na bank, nawet wówczas, gdy przewłaszczenie jest pod warunkiem zawieszającym. Przewłaszczający dodatkowo powinien zawiadomić organ rejestrujący pojazd o złożeniu karty pojazdu na przechowanie w banku, a kopię tego zawiadomienia przedłożyć w banku. Procedura zdeponowania kart pojazdów jest bardzo ważna w świetle ujawniania prawa własności oraz wyżej wskazanych przepisów Kodeksu Cywilnego. Szczególnie ważny jest tu przepis art. 170. kc. „, W razie przeniesienia własności rzeczy ruchomej, która jest obciążona prawem osoby trzeciej, prawo to wygasa z chwilą wydania rzeczy nabywcy, chyba że ten działa w złej wierze”. Uznaje się, że do przeniesienia posiadania wystarczy

¹⁰ Jeżeli kredyt był zabezpieczony poręczeniem lub ograniczonym prawem rzeczowym (zastaw, hipoteka) ustanowionym na majątku osoby trzeciej, wówczas bank zmieniając warunki umowy kredytowej powinien uzyskać pisemną zgodę tych osób na dalsze trwanie zabezpieczenia.

zdeponowanie dokumentów danej rzeczy. Brak zachowania procedury przekazywania rzeczy, np. deponowania kart pojazdów, naraża bank na utratę przedmiotów zabezpieczenia w wyniku sprzedaży osobom trzecim, które działałyby w dobrej wierze.

Mając powyższe na uwadze należy stwierdzić, iż jeszcze trudniejsze proceduralnie jest przewłaszczenie rzeczy oznaczonych co do gatunku, np. surowców, półfabrykatów, wyrobów gotowych. Podstawowym elementem jest w tym wypadku bowiem jawność zabezpieczeń rzeczowych, o którym mówi art. 101 prawa bankowego: „dłużnik lub osoba trzecia obowiązani są wyodrębnić i oznaczyć rzecz lub zbiór rzeczy oraz – jeżeli umowa nie stanowi inaczej – prowadzić ewidencję zmian w zakresie przedmiotu przewłaszczenia”. Problem polega na tym, że często są to zapasy surowców lub wyrobów gotowych, które podlegają rotacji. W dzisiejszych realiach gospodarki rynkowej szczególnie ważnym zagadnieniem dla obrotu gospodarczego jest zabezpieczenie wierzytelności na zapasach, półproduktach i innych rzeczach zbywalnych lub przetwarzanych w czasie trwania tego zabezpieczenia. Z tego względu przedmioty przewłaszczenia co do gatunku mogą być zastąpione innymi rzeczami tej samej jakości, wartości i ilości (Ślęzak 1995: 118). Dzieje się tak w przypadku rzeczy o zmiennym składzie. Zastępowanie rzeczy przewłaszczonych możliwe jest dzięki uchwale z dnia 10 maja 1948 roku: „Rzeczy zamiennie, tj. przeznaczone na sprzedaż albo podlegające starzeniu się, a mogące być zastąpione przez inne rzeczy tej samej natury i równej ilości mogą być przedmiotem przewłaszczenia na zabezpieczenie, jeśli da się jasno ustalić, jakie mianowicie rzeczy zastępcze zostały przeznaczone na własność wierzyciela i w jakim momencie, co wymaga odpowiedniego uzupełnienia aktu, aby wola stron co do przeniesienia własności została w konkretnym wypadku ustalona” (Ślęzak 1995: 118). W przypadku rotacji rzeczy będących zabezpieczeniem wierzytelności umowa przewłaszczenia powinna przewidzieć obowiązek dłużnika do odpowiedniego – stałego uzupełniania przedmiotu zabezpieczenia. Tempo obrotu tymi rzeczami ma decydujące znaczenie dla wartości zabezpieczenia, a co za tym idzie musi zostać określony sposób kontroli wierzyciela nad przewłaszczonymi rzeczami (Karasek 2004: 237). W literaturze oraz praktyce zastrzega się przewłaszczenie rzeczy co do gatunku zarezerwowane dla wyjątkowych sytuacji. Literatura poleca stosować je ostrożnie w stosunku do wiarygodnych i rzetelnych kredytobiorców. Ze względu na osłabienie ze względów formalnych znaczenia przewłaszczenia na rzeczach oznaczonych co do gatunku, stosowanie tego sposobu zabezpieczenia wierzytelności zostało wyłączone w niektórych regulaminach bankowych (Niezbecka i in. 2000: 382). Jednak niektóre banki w swych regulaminach i instrukcjach zobowiązują pracowników banku do sprawdzania ilości i wartości zabezpieczenia w określonych odstępach czasu – np. nie rzadziej niż raz na kwartał – oraz sporządzania protokołów z tego monitoringu. Informacje o kontraktach kredytowych oraz o umowach zabezpieczenia są zbierane w wewnętrznych rejestrach zabezpieczeń, co pozwala na ich bieżący monitoring (Niezbecka i in. 2000: 26).

Banki, w celu skutecznego jawności zabezpieczeń we wzorcowych umowach przewłaszczenia, wskazują na obowiązek właściwego oznaczenia przewłaszczonych rzeczy.

Problem jawności umowy przewłaszczenia był już poruszany przez Sąd Najwyższy w 1948 roku: „Przeniesienie prawa własności na zabezpieczenie wierzycelności nie jest skuteczne względem osób trzecich, jeśli nastąpiło z pokrzywdzeniem tych osób, wprowadzonych w błąd w wyniku powyższej umowy” (Niezbecka i in. 2000: 389). Jak widać, sąd podkreśla znaczenie tego, iż brak dostatecznej jawności, nieprawidłowe oznaczenie rzeczy przewłaszczanej, może wprowadzić w błąd, a tym samym pokrzywdzić potencjalnego kontrahenta dłużnika. Obowiązek oznakowania rzeczy przewłaszczonych służy informacji osób trzecich o tym, iż dana rzecz nie jest własnością posiadacza, dodatkowo zabezpiecza korzyść beneficjenta zabezpieczenia w przypadku gdyby dłużnik chciał sprzedać przewłaszczony przedmiot na podstawie art. 169 kc. (Tracz, Zoll 1996).

We wzorcowych umowach przewłaszczenia, opracowanych przez banki, istotną kwestią jest także sprawa powrotnego przejścia własności przewłaszczonyj rzeczy. Wyróżnia się dwa podstawowe sposoby:

- przeniesienie na zabezpieczenie pod warunkiem zawieszającym z określonym terminem, po upływie którego, gdy dłużnik nie spełnił swojego zobowiązania, własność rzeczy przechodzi automatycznie na beneficjenta zabezpieczenia własności. Kiedy dłużnik ureguluje zaległe płatności (raty kredytu, odsetki, prowizje i inne koszty), wówczas nastąpi ponowne przeniesienie własności na kredytobiorcę,
- drugą możliwością jest wykorzystanie warunku rozwiązującego. Polega to na tym, że osoba, na rzecz której ustanawia się zabezpieczenia w momencie zawarcia umowy staje się właścicielem rzeczy. Przeniesienie własności rzeczy z powrotem na dłużnika nastąpi po spełnieniu świadczenia przez dłużnika. W umowie takiej powinien być określony termin, po którego upływie nastąpi ostateczne potwierdzenie prawa własności po stronie beneficjenta.

Umowa przewłaszczenia, w odróżnieniu od umowy zastawu, umożliwia dłużnikowi użytkowanie rzeczy ruchomej (przedmiot zabezpieczenia pozostaje w rękach dłużnika, a nie wierzyciela), a dzięki jej użytkowaniu może on spłacić swój dług. Istotną sprawą jest podstawa prawna, na podstawie której dłużnik zachowa przedmiot przewłaszczenia w faktycznym władztwie. Stosunkiem prawnym będącym podstawą pozostawienia rzeczy przewłaszczającemu w przypadku rzeczy oznaczonych co do tożsamości jest użyczenie lub stosunek nienazwany podobny do użyczenia. Czas trwania użyczenia ustalony jest w umowie powierniczej, w przypadku braku ustalenia terminu przyjmuje się, że stosunek wygasa z chwilą spełnienia się warunku zawieszającego.

Zakończenie stosunku użyczenia może nastąpić w sposób przewidziany przez art. 716 kc. Wierzyciel ma prawo odebrać użyczoną rzecz w przypadku, gdy: „biorący w użyczenie używa rzecz w sposób sprzeczny z umową albo z właściwościami lub z przeznaczeniem rzeczy, jeżeli powierza rzecz innej osobie, nie będąc do tego upoważnionym przez umowę ani zmuszony przez okoliczności”. Żądanie takie może być wystosowane, gdy istnieje możliwość, iż wierzyciel przez niepożądane działanie dłużnika nie będzie mógł zaspokoić się z przedmiotu przewłaszczenia. Ze względu na to, bardzo istotną sprawą jest określenie

w sposób szczegółowy w umowie przewłaszczenia praw i obowiązków stron umowy, w razie braku ich sprecyzowania stosuje się odpowiednie postanowienia kodeksu cywilnego. Najczęściej wzorce umów przewłaszczenia ujęte jako załączniki do procedur wewnętrznych banków przewidują ogólne określenie obowiązków stron i zawierają odwołanie do kodeksu cywilnego. W ocenie autorki niniejszego artykułu jest to niewystarczające, gdyż sposób używania jest mocno zależny od profilu gospodarczego kredytobiorcy, a to z kolei jest ważne dla jakości zabezpieczenia wierzytelności.

Uwagi końcowe

Umowa przewłaszczenia z pozoru wydaje się idealną instytucją mogącą stanowić zabezpieczenie wierzytelności bankowych. Zastosowanie jej w prostej formie, nawet rozłącznie z przejściem posiadania, oczywiście daje wierzycielowi silną pozycję i pewne zabezpieczenie. Problem w tym, że w praktyce banki rzadko korzystają z takiej formy przewłaszczenia. Często przewłaszczenie jest stosowane jako zabezpieczenie dodatkowe, przy braku innych zabezpieczeń i dotyczy rzeczy na bieżąco używanych przez dłużnika lub nawet rotujących: zapasów, wyrobów gotowych. Bardzo często banki dopuszczają zabezpieczenie pod warunkiem zawieszającym: że klient nie spłaca terminowo zobowiązania – czyli prawo własności przechodzi na bank dopiero w momencie ziszczenia się warunku zawieszającego. W praktyce jednak kredytobiorca pozbywa się przedmiotów przewłaszczenia zanim zalega z wpłatami do banku. Często jest to szczególnie w przypadku zabezpieczania na pojazdach mechanicznych. Brak zachowania procedury przechowywania kart pojazdów oraz zgłaszania przewłaszczenia pod warunkiem zawieszającym do organów rejestracyjnych powoduje łatwe upłynnienie przedmiotów zabezpieczenia. W wyżej wymienionych przypadkach wierzyciel nie ma pełnej kontroli nad rzeczą, która jest przedmiotem przewłaszczenia i w związku z tym powinna być konsekwentnie zachowana skomplikowana procedura monitoringu zabezpieczeń. Jest to utrudnione z powodów operacyjnych: inne cele i interesy pionu sprzedaży i pionu ryzyka wymuszają organizację dodatkowej sieci pracowników monitorujących zabezpieczenia w terenie. Niewystarczająca organizacja tego procesu i jego wysokie koszty powodują, że banki często nie przestrzegają procedur, co odbija się na niskiej jakości zabezpieczeń i tym samym zwiększonym ryzyku.

Podkreślić jednak należy, iż nie tylko w sprawie przewłaszczenia rzeczy oznaczonych co do gatunku pod warunkiem zawieszającym, ale całościowo ujmując umowę przewłaszczenia, nie ma szczegółowych uregulowań ani w prawie bankowym, ani w kodeksie cywilnym, dlatego w celu zabezpieczenia interesu i wierzyciela i dłużnika konieczne jest każdorazowe, szczegółowe ustalanie warunków umowy.

Literatura

- Gołaczyński J. (1998), *Przewłaszczenie na zabezpieczenie. Przedmiot. Konstrukcja. Dopuszczalność. Wykonanie. Praktyka*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy RP, Kluczbork, s. 36–38.
- Karasek I. (2004), *Zabezpieczenia wierzytelności na zbiorze rzeczy lub praw o zmiennym składzie. Zagadnienia konstrukcyjne*, Zakamycze, Kraków, s. 237.
- Koleśnik J., Rówieński M. (2008), *Zabezpieczenia w bankowości. Aspekty prawne i wymogi regulacyjne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa, s. 76.
- Niezbecka E., Jakubecki A., Mojak J. (2000), *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Zakamycze, Kraków, s. 37.
- Szłęzak A. (1995), *Przewłaszczenie na zabezpieczenie rzeczy przyszłych, rzeczy oznaczonych co do gatunku oraz nieruchomości*, „Rejent” nr 2, s. 118.
- Tracz G., Zoll F. (1996), *Przewłaszczenie na zabezpieczenie: praktyka, konstrukcja, dopuszczalność, przedmiot*, Zakamycze, Kraków, s. 37.
- Zoll F. (1999), *Sporu o zakres dopuszczalności przewłaszczenia na zabezpieczenie ciąg dalszy*, PiP z 4., Warszawa, s. 80.

TRANSFER OF PROPERTY AS A COLLATERAL OF BANK RECEIVABLES

Abstract: *The aim* of the article is the presentation of the institution of the transfer of proprietorship rights with the preservation of possession of the thing by the present owner. The attractiveness of this institution as the collateral of bank receivables centralizes around a greater effectiveness of the execution than in the case of pledge or mortgage, since a pledge or mortgage are limited rights. By using the proprietorship right as a collateral the contract of lien builds an extremely strong position of the creditor towards the debtor and the third party. The potential advantages of this institution are effective way of execution, with the priority over other creditors of the debtor, and possibility of leaving the subject of the collateral in the actual possession of the debtor, both giving a credibility of the repayment of receivables.

Methodology of the study – The article presents observations of ways of usage of this institution in practice together with the observation of internal banking regulations that in practice warp the meaning of this collateral, and therefore the risk of the lack of the security of bank receivables increases drastically.

The result of the conducted observations are conclusions about the rationalization of the institution of the lien within internal banking regulations with the aim of sealing the security receivables system.

Keywords: bank, collateral, proprietorship rights

Cytowanie

- Smolny K. (2015), *Przewłaszczenie jako zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 855, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 74, t. 1, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 555–563; www.wneiz.pl/frfu.

